

Posudek disertační práce Mgr. Jakuba Říhy „Rým a strofika v českém verši, obzvláště u Jana Nerudy“

Doktorská disertace Jakuba Říhy je zaměřena tradičním, ale dnes opět velmi aktuálním směrem. Versologie představuje od dob pozitivismu jeden z pilířů literárněvědného a literárněhistorického bádání, svého vrcholu nesporně dosáhla v konceptu strukturalismu. Současný příklon k tematologickému zkoumání poezie, případně k ideově motivovaným pohledům na ni (gender aj.) ovšem vytlačil versologii z centra pozornosti. Vznikají tak monografie i disertace, které sice pojednávají o poezii, z nichž ale čtenář ani v nejmenším nevyrozumí, že zkoumaný materiál je psán veršem. Obligatornost veršových a strofických struktur je přitom pro „klasickou“ literaturu 19. století jedním z normativních jevů *sine qua non*.

V Případě Jakuba Říhy a jeho disertačního projektu přitom nejde o nostalgický návrat na kdysi opuštěné pozice, nýbrž především o podstatné posunutí dosavadního výzkumu. Platí to již pro oblast strofiky, o níž uchazeč (byť i přeci jen s jistou mírou nadsázky) píše: „Tato oblast byla v českém prostředí dosud zcela opomíjena a vědomosti o jejím předmětu jsou prakticky nulové“ (s. 10). Obdobně se kolega Říha vyjadřuje i o problematice rýmových struktur (s. 9) a jeho práce tak představuje „pokus o první systematický a soustavný výklad rýmu v češtině“ (s. 9). Bezpečné východisko pro pohyb na domácí odbornou produkci ne zcela dostatečně zajištěném poli Jakubu Říhovi poskytuje znalost tradice oboru: zná nejen starší práce české (od Fejfalika, Durdíka, Krále, Haškovce, Vilikovského a dalších až pochopitelně k Miroslavu Červenkoví), ale i sekundární literaturu slovenskou, anglosaskou, ruskou, francouzskou, ve výběru německou a polskou – probleskne i francouzsky psaná studie čínského romanisty. Do úvahy přitom byly vzaty jako práce versologické, tak literárně historické.

Aktuální situaci výzkumu odpovídá i struktura práce: výchozí přehledná a teoretická část má na sto stran, je obsáhlejší než následující part analytický. Pochopitelnou příčinou je vytvoření nutného teoretického a metodologického východiska, o které by bylo možno analýzy efektivně opřít. Poněkud strohé jsou zato - v rámci právě zmíněné první části spisu - některé historizující exkursy, v nichž je autor navíc z povahy věci dosti odvislý od sekundární literatury. Strohé jsou například výklady k dějinám (novo)českého rýmu na s. 15-16. Nad to, co je zde konstatováno, by bylo možno zmiňovat kupříkladu odpor k rýmu u určité části českých klasicistů, pro něž byl příznakem upadlého básnictví, vhodného pro nedouky (tak ještě ve 30. a 40. letech 19. století zejména v okruhu Karla Vinařického, jak svědčí četné doklady v korespondenci; Vinařický sám naopak důsledně sáhl k rýmu, když v 50. letech opustil půdu náročné vzdělanecké poezie a

začal psát didaktické verše pro mládež – izoglosy rýmovanosti a nerýmovanosti tedy mohly probíhat ještě komplikovaněji, než jak se práce snaží naznačit).

Následující obsáhlé pasáže (1.2 a 1.3) jsou zato dobře systematické, přesvědčivé i dostatečně argumentující, užívají přiměřeně různorodý dokladový materiál a v důsledku vytvářejí velmi dobrou platformu pro literárně historické zkoumání rýmu. Neodepřu si v této souvislosti poznámku o obecné užitečnosti Říhovy práce, jakožto i snažení celého versologického týmu ÚČL AV ČR, v.v.i.: umožňují podstatněji porozumět dobové poezii, jak to například ukazuje porovnání frekvence slovních druhů u Vrchlického a Nerudy (s. 53) – expanze adjektiv u Vrchlického je bezpečným příznakem a zároveň důsledkem parnasistní, dekorativně malebné povahy jeho tvory; kvantifikace tak nejsou samoúčelnou hrou, ale podstatně podírají možnou literárněhistorickou argumentaci. Poměrně přehledovější, na prvé nahlédnutí mechaničtější povahu mají výklady o strofice (kapitola 2). Přesto se tu pracuje s analyticky dobře využitelným aparátem (strofický modul aj.). Systematizující východisko v tomto případě snad ani nemůže být příliš jiné: je pak již otázkou pro uživatele tohoto systematicky zpřístupněného aparátu, jak si svede poradit s nepravidelností strofické a rýmové výstavby (například rýmované modifikace antických strof u Puchmajerovců), v níž právě a leckdy přednostně existuje živá literatura.

Podnětné jsou také analytické kapitoly Říhovy práce, označené jako případové studie a tvořící druhou část jeho disertačního spisu. Otevřenou otázkou bude v takto koncipovaných pasážích vždy výběr materiálu. Jakub Říha se soustředil k verši májovců a předně Jana Nerudy. Pokračuje tak za prvé ve stopách Miroslava Červenky, který se k této problematice soustředil dlouhodoběji a akcentoval ji i v posledním období své odborné práce. Zároveň se ale pozornost obrací k momentu proměn českého verše, který je vnímán jako přelomový na cestě k modernitě a evropskosti. Je ovšem otázkou, do jaké míry je takové očekávání přiměřené a v jaké míře se odvozuje od tradovaného literárněhistorického výkladu májovců. Jisté pochybnosti budí už autorovo jednoznačné uvození: „Sylabizující regres v básnické tvorbě desátých až padesátých let se svým zaměřením na národní zvláštnosti vytvářel přehradu mezi českou a světovou rytmickou výbavou poezie a způsobil, že ještě v polovině 19. století nebyl metrický repertoár české poezie uspokojivě dobudován“ (s. 101). Za prvé se nechce předpokládat, že živá literatura pasivně „dobudovává“ objektivně, ba jakoby esenciálně existující „metrický repertoár. Nejde spíše o složitou hru aktualizací a dezaktualizací, latence a patence, přejímek a modifikací? Za druhé: bylo by možno skutečně doložit onen „syllabizující regres“ analytickým pohledem do širší množiny materiálu? Co veškeré snahy o časoměrný, tónický verš, co proměny sylabotónie k Máchovi a Erbenovi? Také onu „přehradu mezi českou a světovou

rytmickou výbavou“ je potřeba brát s velkou opatrností. Jednak přece není možno předpokládat automatické „přelití“ z jednoho jazyka do druhého (a co by vlastně byla ona poněkud imaginární „světová rytmická výbava“), především ale existuje dosti dokladů např. o provázanosti puchmajerovského básnictví a německého Heinu, o vlivu polymetrie Goethova Fausta na verš Máchova Máje (ale i jiných básní, tak Čecha), konečně by z komparativního hlediska šlo zvažovat i verš Čelakovského v Ohlasu písní ruských, stejně jako Hankovy (a následně Čelakovského) modifikace jihoslovanského desaterce, nemluvě již o versologických otázkách Rukopisů, jimž se, byť i jen částečně, věnoval Julius Dolanský, a které také dobře ukazují dobrou ukotvenost dobové české produkce v evropském (když už ne světovém) kontextu. Otevřeným problémem také bude hodnocení jednotlivých konkretizací, u nichž bude možná podstatnější relace k dobovému kontextu než k ideální normě; tak na s. 101-102 se píše o verši májovců jako o materiálovém segmentu, v němž „je opět přivedena k platnosti Dobrovského přízvukná norma“, přičemž „z měna spočívala především v restituci přesného povědomí o úloze přízvukných a nepřízvukných slabik v českém sylabotónickém verši“ (s. 101). V relaci k hyperkorektnosti parnasistů se ale právě májovský verš jevil Vrchlickému jako ledabylý.

Podstatné ovšem je, jak se kolega Říha svede pohybovat na terénu, který si vymezil. Přesvědčivě a průkazně konstatuje májovský obrat k jambu, jehož zřejmými dovršiteli byli – dodejme - parnasisté. Podnětně se zabývá dobovými náhledy na funkci a povahu rytmu i rýmu a následně sleduje i konkretizace těchto představ, podnětná jsou zejména zjištění o rytmické standardizaci, eufonické standardizaci rýmu. Specifická pozornost je věnována verši Nerudovu. Analýza je tu přesvědčivá. Snad by bylo možno pokročit i nad ni a ještě více akcentovat sémantiku oněch parametrických změn, které autor staví čtenáři před oči. Tak kupříkladu výrazný posun od Hřbitovního kvítí ke Kniham veršů (velmi zjednodušeně pravěno od trocheje k jambu) ukazuje na Nerudovu snahu vyhovět ve své druhé knize dobovým standardům poezie; vnitřní rozrůzněnost mezi jednotlivými oddíly sbírky pak naznačuje ambici ukázat se jako básník ovládající příslušnou τεχνη v maximální možné extenzi – tím se druhá Nerudova básnická kniha jednoznačně odlišuje od příslušné vrstvy sémantického gesta Hřbitovního kvítí. Jakub Říha také v některých případech dodává hodnotící postřehy literárněhistorického typu (tak právě ke Hřbitovnímu kvítí), jindy je ale strohý, nebo dokonce končí analýzu abruptivně, bez dalšího komentáře (Písně kosmické, Balady a romance). V případě Zpěvů pátečních by snad bylo vhodné přičinit třeba jen pod čáru textologickou poznámku, která by upozornila na

možný, nebo alespoň ne zcela vyloučený podíl Vrchlického na konečném znění Nerudových básní této sbírky.

Jako metodologicky inovující se jeví i způsob analýzy Nerudovy strofiky za použití příslušných tabulek, převzatých z francouzského kontextu. Především tu ale Jakub Říha sahá k zasazení sledovaného jevu do širšího kontextu české i evropské tradice a může tak názorně poukázat kupříkladu na Nerudovu iniciativu při modifikaci tradiční formy čtyřverší (s. 128-130; analogicky můžeme hodnotit závěry číst na s. 137 aj.). Přesvědčivě se tak dokládá Nerudova ambice inovovat dosavadní repertoár českého verše a tím se mnohé dodává k dosud ještě stále přežívajícím biograficky zaměřeným výkladům. Nikoli nepodstatné je v tomto ohledu i přihlídnutí k druhému, autorem korigovanému vydání *Knih veršů*. V případě *Balad a romancí* versologické analýzy potvrzují látkoslovný a temtaologický pohled, podle něž právě tato sbírka byla vrcholem Nerudova básnického experimentu.

Postrádat by se dalo závěrečné shrnutí, které by neresumovalo pouze případovou studii, ale bylo by ohlédnutím za celkem práce; stálo by za to pojmenovat, jak se v první části prezentované versologické systémy a nástroje uplatnily v analytické části spisu, případně jaké limity a možnosti se tu otevírají *pro futuro*. Na celkovém dojmu práce ale právě vznesená výtku příliš nemění.

Úhrnem je možno říci: disertační práce Jakuby Říhy je výkonem poučeného, v mezinárodním badatelském kontextu dobře rozhlédnutého a samostatně pracujícího mladého odborníka, který svede být systematický i analytický a velmi dobře si poradil s nejednoduchou problematikou. Jazyk i formální aparát svazku naprosto odpovídají odborným standardům. Po mém soudu tak kolega Říha jednoznačně vyhověl nárokům kladeným na kvalifikační práce tohoto typu. Proto jeho spis jednoznačně **doporučuji k obhajobě** a zároveň **navrhuji klasifikaci prospěl** (když už mi studijní a zkušební řád FF UK nedovoluje užít stupně výborně).

České Budějovice, 3. 6. 2015

Prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.